

Bartosz Zając

Zakład Karny w Barczewie

ORCID: 0000-0002-4819-4313

**FUNKCJONOWANIE ODDZIAŁÓW PENITENCJARNYCH NA
PRZYKŁADZIE ZAKŁADU KARNEGO W BARCZEWIE****Wprowadzenie do problematyki oddziałów penitencjarnych**

Istotne zmiany w systemie penitencjarnym wynikają z konieczności dostosowania się do nowych warunków funkcjonowania społeczeństwa. W 2023 r. mija 20 lat od pełnego wprowadzenia reformy więziennictwa w jednostkach podstawowych Służby Więziennej – stworzenia oddziałów penitencjarnych, które miały za zadanie realizację podstawowych celów kary pozbawienia wolności oraz tymczasowego aresztowania. Innym, nie mniej ważnym zadaniem było dokonanie zmian w dotychczasowej działalności, która była charakterystyczna dla instytucji typu biurokratycznego¹.

Pierwowzorem wprowadzenia rozwiązań dotyczących wyodrębnionych oddziałów w ramach jednego zakładu karnego było wypracowanie w 1988 r. koncepcji tzw. oddziałów wewnętrznych przez Opolski Dyskusyjny Klub Penitencjarny². Jednocześnie należy zauważyć, iż od stworzenia oddziałów penitencjarnych na mocy zarządzenia nr 30/10 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 13 sierpnia 2010 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania dyrektorów oraz struktury organizacyjnej zakładów karnych i aresztów śledczych nastąpił ich dalsza ich organizacja. Formalnie zarządzenie to dawało możliwość tworzenia oddziałów penitencjarnych, których definicja została zawarta w § 2 tego aktu³. Takie informacje, jak: szczegółowy opis sposobu działania, sposób organizacji, liczba personelu oraz nadzór nad nimi zostały omówione szeroko we właściwej

¹ K. Keller, J. Kopczuk, *Oddział penitencjarny. Nowa struktura organizacyjna jednostek penitencjarnych*, Białystok 2007, s. 13–15.

² J. Nawój, A. Nawój-Śleszyński, *Rola Opolskiego Dyskusyjnego Klubu Penitencjarnego w kształtowaniu nowoczesnej myśli penitencjarnej w Polsce*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 89, s. 33–37.

³ Zarządzenie nr 30/10 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 13 sierpnia 2010 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania dyrektorów oraz struktury organizacyjnej zakładów karnych i aresztów śledczych jest aktem wewnętrznym SW, nie podlega zatem publikacji.

instrukcji Dyrektora Generalnego Służby Więziennej⁴. Zastąpiła ją inna instrukcja o nr 1/14 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, która spowodowała, iż oddziałami penitencjarnymi nie mogły być jednostki, w których znajduje się mniej niż 200 osób⁵. W kolejnej zmianie i nowelizacji przepisów ponownie powrócono do regulacji oddziałów penitencjarnych za pomocą zarządzenia. Odmienne względem poprzednich aktów uregulowano skład funkcjonariuszy pełniących służbę w oddziałach penitencjarnych, dodając m.in. funkcjonariusza działu finansowego. Zmianie uległo stanowisko Koordynatora, którego zastąpił Inspektor Działu Ochrony podległy kierującemu oddziałem penitencjarnym⁶.

Wprowadzenie oddziałów penitencjarnych, czyli wydzielonych części zakładu karnego, aresztu śledczego lub oddziału zewnętrznego wraz z kadrą realizującą zadania ochronne, penitencjarne, ewidencyjne, kwatermistrzowskie czy też z zakresu służby zdrowia, przełożyło się na szereg zmian. W szczególności zwiększono liczbę funkcjonariuszy pełniących służbę w bezpośrednim kontakcie, usprawniono obieg dokumentacji czy też przyspieszono proces decyzyjny⁷.

Jednocześnie w związku ze stworzeniem oddziałów penitencjarnych pojawiają się głosy krytyki dotyczące rozwiązań w nich zastosowanych, które wskazują m.in. na brak lepszych osiągnięć dotyczących celów wychowawczych oraz psychologicznych rozumianych jako rozpoznawanie nastrojów wśród osadzonych. Skuteczniejszym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie koordynacji pomiędzy sądami, zakładami karnymi czy też prokuratorami, jak również zwiększenie liczby wychowawców, pedagogów i psychiatrów, którzy realizowaliby zadania z zakresu rozpoznawania nastrojów osadzonych⁸. Dodatkowo pojawia się zarzut, iż kadra w obrębie jednego oddziału penitencjarnego jest zbyt mała, by mogła skutecznie realizować swoje zadania. Ponadto kierowanie oddziałem przez zastępcę dyrektora zakładu karnego bądź aresztu śledczego jest nieuzasadnione ekonomicznie⁹. Natomiast jak wskazują A. Misiuk oraz M. Kalaman, sama instytucja zakładu

⁴ Zob. szerzej: instrukcja nr 27/10 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 19 listopada 2010 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych.

⁵ Zob. szerzej: instrukcja 1/14 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 11 marca 2014 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych. Zob. też: A. Łupieska, *Oddziały penitencjarne – jakie zmiany nas czekają?*, „Forum Penitencjarne” 2010, nr 6.

⁶ Zob. szerzej: zarządzenie nr 23/18 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 18 kwietnia 2018 r. w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych.

⁷ M. Oppermann, K. Elwart-Szynaka, *Praca wychowawcy w instytucji totalnej – jej pozytywne i negatywne strony* [w:] *Wybrane aspekty pracy penitencjarnej*, red. T. Sołtysiak, Bydgoszcz 2012, s. 125–127.

⁸ J. Rejman, *Zmiana w polskim systemie penitencjarnym. Ograniczenia i możliwości*, Warszawa 2013, s. 93–97.

⁹ *Ibidem*, s. 99–100.

karnego obarczona jest problemami w komunikacji wynikającymi z samego faktu bycia instytucją totalną¹⁰.

Założenia metodologiczne badań własnych

Właściwie dobrana metoda badawcza powinna być podyktowana wskazaną problematyką badań wraz z uwzględnieniem jej realizacji. W przypadku badań funkcjonariuszy Służby Więziennej zasadne jest wykorzystanie w tym celu sondażu diagnostycznego. Warto nadmienić, iż samo badanie przeprowadzono w godzinach pracy funkcjonariuszy oraz realizacji przez nich ich zadań służbowych. Wybrany narzędziem badawczym przy metodzie sondażu diagnostycznego jest kwestionariusz ankiety, w skład którego wchodzi pytania o charakterze zamkniętym i półotwartym ze zróżnicowaną kafeterią odpowiedzi.

Celem niniejszego opracowania jest określenie sposobu funkcjonowania oddziału penitencjarnego w warunkach zakładu karnego typu zamkniętego. Celami szczegółowymi są: poznanie pozytywnych i negatywnych aspektów działalności w obrębie oddziału penitencjarnego w zakładzie karnym, jak również poznanie potencjalnych problemów w nim występujących.

W przedmiotowym badaniu wzięło udział 159 funkcjonariuszy z Zakładu Karnego w Barczewie z działów: penitencjarnego, ochrony, ewidencji, kwatermistrzowskiego oraz służby zdrowia. Respondenci udzielili odpowiedzi łącznie na 18 pytań zawartych w kwestionariuszu ankiety, z czego 5 stanowiły pytania metryczkowe.

Struktura demograficzno-społeczna respondentów

Do analizy struktury demograficzno-społecznej przyjęto następujące elementy: płeć, wiek respondentów, posiadane wykształcenie oraz dwie kategorie związane z wykonywaną pracą: przynależność do działu służbowego w jednostce organizacyjnej oraz grupę zaszeregowania. Wyniki omówiono w tabelach poniżej.

Tabela 1. Struktura płci respondentów

Lp.	Płeć	Liczba wskazań	%
1.	kobieta	33	20,8
2.	mężczyzna	119	74,8
3.	brak odpowiedzi	7	4,4
4.	razem	159	100,0

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

¹⁰ A. Misiuk, M. Kalamian, *Kierunki zmian organizacyjno-technicznych w Służbie Więziennej*, Warszawa 2016, s. 39–40.

Zdecydowaną większością respondentów są mężczyźni – 74,8% osób zadeklarowało taką odpowiedź, kobiety stanowią zaś 20,8%. Jednocześnie 4,4% respondentów nie wskazało swojej płci. Przedstawione znaczne dysproporcje dotyczące struktury płci wynikają przede wszystkim z charakterystyki jednostki penitencjarnej – zakładu karnego typu zamkniętego, przeznaczonego dla mężczyzn. W związku z powyższym zatrudnienie kobiet jest zdecydowanie mniejsze niż mężczyzn.

Tabela 2. Wiek respondentów

Lp.	Przedział wiekowy	Liczba wskazań	%
1.	18–25 lat	15	9,4
2.	26–35 lat	65	40,9
3.	36–45 lat	63	39,7
4.	46–55 lat	8	5,0
5.	powyżej 56 lat	1	0,6
6.	brak odpowiedzi	7	4,4
7.	razem	159	100,0

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

Odnosząc się do struktury wieku respondentów, najwięcej osób znajduje się w przedziale wiekowym 26–35 lat – 40,9% ogółu. Nieznacznie mniej osób zadeklarowało, iż znajduje się w przedziale wiekowym 36–45 lat. Na tle całej badanej populacji najmniej osób znajduje się powyżej 56 lat, jak również w przedziale 46–55 lat – łącznie 5,6% ogółu. Świadczy to o dość młodej kadrze pełniącej służbę w badanej jednostce penitencjarnej.

Tabela 3. Struktura wykształcenia

Lp.	Poziom wykształcenia	Liczba wskazań	%
1.	średnie	70	44,0
2.	wyższe licencjackie	26	16,4
3.	wyższe magisterskie	57	35,8
4.	brak odpowiedzi	6	3,8
5.	razem	159	100,0

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

W badanej grupie najwięcej osób zadeklarowało, iż posiada minimalny poziom wykształcenia, z jakim można być przyjętym do Służby Więziennej – średnie, co przekłada się na 44% badanej populacji. Natomiast wykształcenie wyższe posiada łącznie 52,2% badanej populacji respondentów: 16,4% legitymuje się tytułem licencjata, a 35,8% – magistra. Jednocześnie 3,8% badanych nie udzieliło odpowiedzi na powyższe pytanie.

Tabela 4. Działy służbowe respondentów

Lp.	Działy organizacyjne	Liczba wskazań	%
1.	ochrona	103	64,8
2.	penitencjarny	28	17,6
3.	służby zdrowia	6	3,8
4.	ewidencji	11	6,9
5.	inne (kwatermistrzowski, finansów)	11	6,9
6.	razem	159	100,0

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

Najwięcej respondentów znajduje się w dziale ochrony (64,8%), następnie w dziale penitencjarnym (28%). Są to dwa największe działy w jednostce penitencjarnej. Najmniej osób wskazało, iż jest w dziale służby zdrowia (3,8% ogółu badanej populacji). Wskazane grupy są reprezentatywne, ponieważ na dni przypadające badaniu ankietowemu w dziale ochrony było 152 funkcjonariuszy i funkcjonariuszek (po uwzględnieniu dni wolnych, delegacji, zwolnień, zawiesznień, urlopów), co przekłada się 67,8% całości badanego działu. Analogicznie jest w przypadku działu penitencjarnego, gdzie całość działu stanowi 31 osób, zaś w badaniu wzięło udział 90,3% tego stanu. W przypadku pozostałych działów brak danych.

Tabela 5. Korpus zaszeregowania respondentów

Lp.	Korpusy służbowe	Liczba wskazań	%
1.	szeregowych	41	25,8
2.	podoficerów	79	49,6
3.	chorążych	21	13,2
4.	oficerów	9	5,7
5.	brak odpowiedzi	9	5,7
6.	razem	159	100,0

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

Ostatnie pytanie dotyczące struktury demograficzno-społecznej dotyczyło korpusu zaszeregowania. Najwięcej osób zadeklarowało korpus podoficerów (49,6%). Następnie 25,8% respondentów stanowią funkcjonariusze i funkcjonariuszki w korpusie szeregowych. Najmniej osób wskazało, iż zaszeregowanych jest w korpusie oficerów (5,7%), jak również 5,7% osób nie wskazało żadnej odpowiedzi. Tak duża liczba braku wskazań korpusu zaszeregowania może wynikać z chęci zachowania anonimowości.

Analiza wyników badań własnych

Poproszono respondentów o udzielenie odpowiedzi na poszczególne pytania dotyczące funkcjonowania oddziału penitencjarnego, współpracy pomiędzy

poszczególnymi działami wchodzącymi w jego skład, poszczególnych stanowisk czy też występowania zagrożeń i ich rodzajów. Na kwestionariusz ankiety składały się pytania o charakterze zarówno zamkniętym, półotwartym (kafeteria inne), jak i jednego pytania otwartego. Wyniki zaprezentowano w poszczególnych tabelach.

Tabela 6. Funkcjonowanie oddziałów penitencjarnych w opinii respondentów

Lp.	Odpowiedź respondentów	Liczba wskazań	%
1.	bardzo dobrze	38	23,9
2.	dobrze	90	56,6
3.	źle	16	10,1
4.	bardzo źle	4	2,5
5.	nie mam zdania	11	6,9
6.	razem	159	100,0

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

Zdecydowana większość respondentów oceniła funkcjonowanie oddziałów penitencjarnych dobrze – 56,6%, zaś 23,9% bardzo dobrze. Zaledwie 10,1% oceniło źle, jak również 2,5% bardzo źle. Jednocześnie 6,9% nie miało zdania na ten temat. Niewątpliwie wskazuje to na fakt, iż założenia dotyczące organizacji oddziałów penitencjarnych w przypadku barczewskiej jednostki sprawdzają się w praktyce.

Tabela 7. Współpraca pomiędzy oddziałami penitencjarnymi w opinii respondentów

Lp.	Odpowiedź respondentów	Liczba wskazań	%
1.	bardzo dobrze	26	16,3
2.	dobrze	110	69,2
3.	źle	13	8,2
4.	bardzo źle	1	0,6
5.	nie mam zdania	9	5,7
6.	razem	159	100,0

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

W kolejnym pytaniu respondenci odnieśli się do kwestii współpracy pomiędzy działami funkcjonującymi w ramach oddziałów penitencjarnych tj. działu ochrony, penitencjarnego, służby zdrowia, kwatermistrzowskiego, ewidencji i finansów. Zdecydowana większość respondentów oceniła współpracę jako dobrą – 69,2%, zaś bardzo dobrze 16,3%. Zaledwie jedna osoba wskazała odpowiedź „bardzo źle” – 0,6% wszystkich odpowiedzi, natomiast „źle” – 8,2%. Analogicznie jak miało to miejsce podczas ogólnej oceny funkcjonowania oddziałów penitencjarnych, należy uznać, iż współpraca jest na dobrym poziomie.

Tabela 8. Najważniejsze zadania w oddziale penitencjarnym w opinii respondentów

Lp.	Odpowiedź respondentów	Liczba wskazań	%
1.	zadania ochronne	62	34,6
2.	zadania penitencjarno-wychowawcze	26	14,5
3.	kwatermistrzowskie	3	1,7
4.	zadania z zakresu służby zdrowia	2	1,2
5.	ewidencyjne	3	1,7
6.	wszystkie są ważne	77	43,0
7.	nie mam zdania	6	3,3
8.	razem	179*	100,0

* W tym pytaniu respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

W kolejnym pytaniu badani wskazywali katalog zadań i czynności, które są najważniejsze z punktu widzenia oddziału penitencjarnego. Najwięcej odpowiedzi uzyskało stwierdzenie, iż wszystkie są ważne – 43% wskazań respondentów. W dalszej kolejności uznano, iż są to zadania ochronne (34,6%). Najmniej ważne są zadania służby zdrowia, ewidencji oraz sprawy kwatermistrzowskie, odpowiednio: 1,2%, oraz 1,7% odpowiedzi badanych. Wskazuje to na fakt, iż wszystkie zadania realizowane w ramach oddziałów penitencjarnych są ważne z punktu widzenia ich funkcjonowania. Jednocześnie widać wyraźnie, iż zadania ochronne, w tym związane z bezpieczeństwem, miały większe uznanie niż pozostałe, w tym również w odniesieniu do zadań penitencjarno-wychowawczych.

Tabela 9. Najważniejsze stanowiska w oddziale penitencjarnym w opinii respondentów

Lp.	Odpowiedź respondentów	Liczba wskazań	%
1.	funkcjonariusza pełniącego służbę w oddziale mieszkalnym – „oddziałowego”	86	32,6
2.	wychowawcy pełniącego służbę w oddziale mieszkalnym	33	12,5
3.	kwatermistrza	3	1,1
4.	doprowadzającego	12	4,6
5.	psychologa	11	4,2
6.	pomocnika oddziałowego	10	3,8
7.	rezerwy składu zmiany dowódcy	9	3,4
8.	inspektora działu ochrony	16	6,0
9.	kierującego oddziałem penitencjarnym	13	4,9
10.	wszystkie są jednakowo ważne	69	26,1
11.	inne	2	0,8
12.	razem	264*	100,0

* W tym pytaniu respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

Respondenci zostali poproszeni o wskazanie najważniejszych stanowisk w oddziale penitencjarnym. Najwięcej wskazań uzyskało stanowisko oddziałowego – 32,6% wszystkich wskazań. Wysoką liczbę wskazań otrzymała odpowiedź, iż wszystkie są ważne – 26,1%. Najmniej osób wskazało inną odpowiedź, lecz żaden nie podał własnej propozycji.

Tabela 10. Katalog brakujących stanowisk w oddziale penitencjarnym w opinii respondentów

Lp.	Odpowiedź respondentów	Liczba wskazań	%
1.	monitorowego	8	3,3
2.	dotatkowych funkcjonariuszy Rezerwy Dowódcy Zmiany	52	21,6
3.	osoby kierującej ruchem osadzonych	4	1,7
4.	dotatkowego stałego pomocnika oddziałowego	83	34,4
5.	dotatkowego wychowawcy	17	7,0
6.	dotatkowego oddziałowego	29	12,1
7.	grupy interwencyjnej szybkiego reagowania	10	4,1
8.	stanowiska sił wsparcia	11	4,6
9.	nie mam zdania	26	10,8
10.	innych	1	0,4
11.	razem	241*	100,0

* W tym pytaniu respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

Respondenci mieli za zadanie wskazanie katalogu stanowisk, których w ich ocenie brakuje w oddziale penitencjarnym. Najwięcej głosów uzyskało stwierdzenie, iż jest to dodatkowy pomocnik oddziałowego o charakterze stałym, tj. przypisany do danego oddziału mieszkalnego (34,4%). Relatywnie dużo wskazań uzyskała odpowiedź, iż są to funkcjonariusze Rezerwy Składu Dowódcy Zmiany (21,6%). Zaledwie jedna osoba wskazała odpowiedź inną, twierdząc, iż jest to pracownik służby zdrowia. Analogicznie jak w poprzednich pytaniach, badani wykazali wyższość działu ochrony nad działem penitencjarnym. W ich ocenie istotniejsze jest doposażenie oddziałów penitencjarnych głównie w funkcjonariuszy działu ochrony.

Tabela 11. Rola dowódcy zmiany w oddziale penitencjarnym w opinii respondentów

Lp.	Odpowiedź respondentów	Liczba wskazań	%
1	2	3	4
1.	koordynuje działania oddziału mieszkalnego	15	4,4
2.	sprawuje kontrolę nad oddziałem mieszkalnym i pełniącymi służbę funkcjonariuszami	59	17,2

1	2	3	4
3.	sprawuje nadzór nad funkcjonariuszami działu ochrony	104	30,3
4.	rozwiązuje sytuacje problematyczne i konfliktowe z osobami pozbawionymi wolności	73	21,3
5.	jest odpowiedzialny za wykorzystywanie środków przymusu bezpośredniego	70	20,4
6.	nie pełni żadnej konkretnej roli w oddziale penitencjarnym	10	2,9
7.	nie mam zdania	12	3,5
8.	inne	–	–
9.	razem	343*	100,0

* W tym pytaniu respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

W kolejnym pytaniu poproszono badanych o określenie roli i zadań dowódcy zmiany w oddziale penitencjarnym. Najwięcej wskazań uzyskało stwierdzenie, iż nadzoruje on funkcjonariuszy działu ochrony (30,3%). Zaledwie 4,4% respondentów wybrało odpowiedź, iż koordynuje działania oddziału mieszkalnego, natomiast zdaniem 2,9% dowódca zmiany nie pełni żadnej roli w oddziale penitencjarnym.

Tabela 12. Rola inspektora działu ochrony w oddziale penitencjarnym

Lp.	Odpowiedź respondentów	Liczba wskazań	%
1.	jest odpowiedzialny za porządek i bezpieczeństwo	68	14,8
2.	sprawuje nadzór nad wykonywaną pracą osób pozbawionych wolności	19	4,1
3.	sprawuje nadzór nad funkcjonariuszami działu ochrony	36	7,8
4.	przekazuje niezbędne informacje dotyczące funkcjonowania oddziału penitencjarnego	69	15,0
5.	jest odpowiedzialny za komunikację z poszczególnymi funkcjonariuszami w oddziale penitencjarnym	36	7,8
6.	sprawuje nadzór nad dokumentacją	48	10,4
7.	zbiera i przetwarza informacje o osobach pozbawionych wolności	63	13,6
8.	koordynuje całokształt działalności oddziału penitencjarnego	43	9,3
9.	rozwiązuje sytuacje problematyczne i konfliktowe z osobami pozbawionymi wolności	63	13,6
10.	nie mam zdania	15	3,2
11.	inne	2	0,4
12.	razem	462*	100,0

* W tym pytaniu respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

Wskazania respondentów rozłożyły się pomiędzy odpowiedziami: inspektor działu ochrony przekazuje informacje dotyczące funkcjonowania oddziału penitencjarnego (15%), jest odpowiedzialny za porządek i bezpieczeństwo (14,8%). Niewiele mniej odpowiedzi uzyskało stwierdzenie, iż rozwiązuje sytuacje problematyczne i konfliktowe z osadzonymi oraz zbiera i przetwarza informacje o osobach pozbawionych wolności (po 13,6%). Zaledwie dwie osoby wskazały odpowiedź inną, w tym jedna z nich udzieliła własnej odpowiedzi, twierdząc, iż stanowisko inspektora działu ochrony jest zbędne w oddziale penitencjarnym.

Tabela 13. Katalog zadań, które stwarzają najwięcej problemów w oddziale mieszkalnym, w opinii respondentów

Lp.	Odpowiedź respondentów	Liczba wskazań	%
1.	właściwe rozmieszczenie osadzonych w oddziałach mieszkalnych	72	29,0
2.	zapewnienie bezpieczeństwa osobom pozbawionym wolności	26	10,5
3.	zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonariuszom w oddziale mieszkalnym	36	14,5
4.	zadania dotyczące przeciwdziałania podkulturze przestępczej	28	11,3
5.	zbieranie i przetwarzanie informacji o osobach pozbawionych wolności	31	12,5
6.	współpraca pomiędzy funkcjonariuszami	32	12,9
7.	nie mam zdania	21	8,5
8.	inne	2	0,8
9.	razem	248*	100,0

* W tym pytaniu respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

Zdaniem respondentów do zadań, które w ich ocenie stwarzają największe problemy w oddziale penitencjarnym, należy zaliczyć rozmieszczenie osadzonych w oddziałach mieszkalnych. Badani wskazali obszerny katalog problemów przy zróżnicowanym ich natężeniu. Zaledwie dwie osoby wymieniły inną odpowiedź, zaś jedna z nich udzieliła własnej odpowiedzi – nadmiar obowiązków służbowych.

Tabela 14. Katalog zagrożeń występujących w oddziałach penitencjarnych w opinii respondentów

Lp.	Odpowiedź respondentów	Liczba wskazań	%
1	2	3	4
1.	zdarzenia nadzwyczajne	63	16,0
2.	zakłócenie zakresu decyzyjnego	21	5,3
3.	zbyt mała liczba funkcjonariuszy	97	24,6
4.	brak należytej kontroli	15	3,8
5.	zbyt wiele obowiązków służbowych i zadań	86	21,8

1	2	3	4
6.	niemożność realizacji wszystkich zaleceń	46	11,7
7.	rozbudowana biurokracja	54	13,7
8.	nie mam zdania	11	2,8
9.	inne	1	0,3
10.	razem	394*	100,0

* W tym pytaniu respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

Analogicznie jak miało to miejsce w poprzednim pytaniu, respondenci wskazywali obszerny katalog zagrożeń potencjalnie występujących w oddziałach penitencjarnych, które cechuje zróżnicowane natężenie. Najwięcej z głosów uzyskały stwierdzenia, iż jest to zbyt mała liczba funkcjonariuszy działu ochrony (24,6%), jak również zbyt wiele obowiązków służbowych i zadań (21,8%). Zaledwie jedna osoba wskazała odpowiedź „inne”, nie podając własnej propozycji.

Tabela 15. Szybkość reakcji na wystąpienie zagrożenia w oddziale penitencjarnym w opinii respondentów

Lp.	Odpowiedź respondentów	Liczba wskazań	%
1.	tak	74	46,5
2.	nie	34	21,4
3.	nie mam zdania	51	32,1
4.	razem	159	100,0

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

Najwięcej odpowiedzi uzyskało stwierdzenie, iż następuje szybka reakcja na powstałe zagrożenie (46,5%). Odmiennego zdania było 21,4% badanych. Relatywnie wiele wskazań dotyczyło braku zdania respondentów (32,1%). Warto nadmienić, iż jednym z założeń oddziałów penitencjarnych było stworzenie takich warunków, gdzie następuje szybka reakcja (również w sferze decyzji) na powstałe zagrożenie.

Tabela 16. Katalog pozytywnych aspektów działalności oddziału penitencjarnego w opinii respondentów

Lp.	Odpowiedź respondentów	Liczba wskazań	%
1	2	3	4
1.	szybka reakcja na występowanie problemu lub zagrożenia	67	29,1
2.	duża liczba funkcjonariuszy pomagająca realizować zadania	18	7,8
3.	szybki proces decyzyjny	22	9,5
4.	możliwość uzyskania pomocy od innych funkcjonariuszy	79	34,2

1	2	3	4
5.	nie zauważam pozytywnych aspektów	22	9,5
6.	nie mam zdania	21	9,0
7.	inne	2	0,9
8.	razem	231*	100,0

* W tym pytaniu respondenci mieli możliwość wskazania więcej niż jednej odpowiedzi.

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

Mimo wskazań w poprzednich pytaniach dotyczących braków kadrowych respondenci uznali, iż pozytywnym aspektem działalności oddziału penitencjarnego jest możliwość uzyskania pomocy od innych funkcjonariuszy (34,2%). Ponadto obserwowana jest szybka reakcja na występowanie problemu lub zagrożenia (29,1%). Zaledwie dwie osoby wskazały odpowiedź „inne”, lecz nie podały własnej pozycji.

Tabela 17. Proponowanie nowych rozwiązań dotyczących funkcjonowania oddziału penitencjarnego

Lp.	Odpowiedź respondentów	Liczba wskazań	%
1.	tak	28	17,6
2.	nie	126	79,2
3.	brak odpowiedzi	5	3,2
4.	razem	159	100,0

Źródło: opracowanie na podstawie badania własnego.

W ostatnim pytaniu o charakterze zamkniętym poproszono respondentów o wskazanie, czy proponowali jakieś inne rozwiązania mogące wpływać na funkcjonowanie oddziału penitencjarnego. Zdecydowana większość badanych nie proponowała nowych rozwiązań (79,2%). Jednocześnie 17,6% respondentów przedstawiło następujące wskazania (był to przedmiot osobnego pytania w kwestionariuszu). Ich zdaniem korzystnymi rozwiązaniami byłyby: zwiększenie liczby funkcjonariuszy (6 wskazań), ograniczenie ruchu do minimum (1 wskazanie), ułożenie grafiku i harmonogramu takich zadań jak kąpiel osadzonych czy spaceru (1 wskazanie). Zdaniem jednego respondenta żadne rozwiązania nie przebijają „betonu”.

Wnioski z badań

Należy uznać, iż respondenci co do zasady pozytywnie ocenili zarówno funkcjonowanie oddziałów penitencjarnych w badanym zakładzie, jak i współpracę poszczególnych działów. Jednocześnie zasadnie ocenili role, jakie pełnią dowódca zmiany i inspektor działu ochrony, przy zastrzeżeniu, iż w przepisach prawnych

dotyczących oddziałów penitencjarnych stanowisko dowódcy zmiany się nie pojawia. Jednocześnie jak wskazuje R. Nowacki, stanowisko dowódcy zmiany jest jednym z najważniejszych z punktu widzenia utrzymania porządku i bezpieczeństwa w całej jednostce penitencjarnej¹¹, w tym również w poszczególnych oddziałach penitencjarnych. Zasadniczo dużo miejsca respondenci poświęcają stanowisku oddziałowego, wskazując, iż jest ono w ich ocenie ważniejsze niż chociażby wychowawcy, jak również zadania realizowane m.in. przez niego są ważniejsze niż chociażby zadania realizowane przez wychowawców.

Odnosząc się do katalogu problemów i zadań, które potencjalnie mogą wpływać na ich występowanie, w ocenie respondentów są one raczej marginalne i nie wpływają poważnie na funkcjonowanie oddziałów penitencjarnych. Można założyć, iż występują one w większości jednostek penitencjarnych ze zróżnicowanym natężeniem i skutkiem. Wśród postulowanych rozwiązań znajdują się natomiast te z zakresu zwiększenia liczebności funkcjonariuszy działu ochrony, w tym pomocników oddziałowych przypisanych na stałe do danego oddziału mieszkalnego funkcjonującego w ramach oddziału penitencjarnego. Warto tylko nadmienić, że zgodnie z założeniami jeden oddziałowy może pełnić służbę w oddziale, gdzie jest nie więcej niż 150 osadzonych (w zakładzie typu zamkniętego)¹². Jednocześnie należy uznać, iż możliwość otrzymania pomocy od innych funkcjonariuszy oraz szybka reakcja na występowanie zagrożenia w ramach oddziału penitencjarnego wypełnia ich zasadnicze założenia przewidziane przepisami prawa.

Bibliografia

- Keller K., Kopczuk J., *Oddział penitencjarny. Nowa struktura organizacyjna jednostek penitencjarnych*, Białystok 2007.
- Łupieska A., *Oddziały penitencjarne – jakie zmiany nas czekają?*, „Forum Penitencjarne” 2010, nr 6.
- Nawój J., Nawój-Słeszyński A., *Rola Opolskiego Dyskusyjnego Klubu Penitencjarnego w kształtowaniu nowoczesnej myśli penitencjarnej w Polsce*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 89.
- Nowacki R., *Dowódca Zmiany w Służbie Więziennej – aspekty prawne i wykonawcze*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 115.
- Misiuk A., Kalamán M., *Kierunki zmian organizacyjno – technicznych w Służbie Więziennej*, Warszawa 2016.
- Oppermann M., Elwart-Szynaka K., *Praca wychowawcy w instytucji totalnej – jej pozytywne i negatywne strony* [w:] *Wybrane aspekty pracy penitencjarnej*, red. T. Sołtysiak, Bydgoszcz 2012.
- Rejman J., *Zmiana w polskim systemie penitencjarnym. Ograniczenia i możliwości*, Warszawa 2013.
- Strzelec M., Nowacki R., *Oddział mieszkalny jako fundamentalny element w bezpieczeństwie penitencjarnym – rola oddziałowego*, „The Prison System Review” 2022, nr 117.

¹¹ R. Nowacki, *Dowódca Zmiany w Służbie Więziennej – aspekty prawne i wykonawcze*, „The Prison Systems Review” 2022, nr 115, s. 195.

¹² M. Strzelec, R. Nowacki, *Oddział mieszkalny jako fundamentalny element w bezpieczeństwie penitencjarnym – rola oddziałowego*, „The Prison System Review” 2022, nr 117, s. 263.

Streszczenie

Przedmiotem podjętych rozważań w ramach niniejszego opracowania jest wskazanie funkcjonowania oddziałów penitencjarnych, w szczególności potencjalnych zagrożeń, problemów, jak również pozytywnych aspektów ich działalności. Oddziały penitencjarne przeszły wiele zmian formalno-strukturalnych, które wpływają na ich aktualny kształt. W artykule podjęto analizę przepisów prawnych i ich praktycznego funkcjonowania w perspektywie funkcjonariuszy Służby Więziennej pełniących służbę w oddziałach mieszkalnych.

Słowa kluczowe: więziennictwo, funkcjonariusze, oddział penitencjarny, bezpieczeństwo, Służba Więzienna

FUNCTIONING OF PENITENCIARY DEPARTMENTS IN BARCZEWO PRISON

Summary

The article presents functioning of penitentiary departments in prison, their dangerous side, problems and edification. The Penitentiary Departments have undergone many changes of their formal and structural side, that have influence on today's work of Penitentiary departments. The paper analyzes legal regulations as well as their practical functioning in the perspective of Prison Service officers serving in residential wards.

Keywords: prison, Prison Guards, penitentiary departments, safety, Prison Service